

Куцак Світлана Анатоліївна,
асистент кафедри івент-менеджменту
та індустрії дозвілля
Київського національного університету
культури і мистецтва
ORCID 0000-0001-7662-0335
star-light@i.ua

КАРНАВАЛ ЯК ЯВИЩЕ СВЯТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Мета роботи – виявити специфічні ознаки сучасного карнавалу як явища святкової культури в глобалізованому світі. Останнім часом стан сучасної культури характеризується як кризовий, симптомом чого називають її «карнавалізацію». Разом з тим сучасний карнавал залишається явищем не дослідженим. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні фактографічного, компаративного та історико-логічного методів. Зазначений методологічний підхід дозволяє на ґрунті фактографічного аналізу й зіставлення найвідоміших сучасних карнавалів світу, виявити їх спільні ознаки та відмінності, здійснити їх типологію, виокремити особливості кожної з виявлених груп, а також визначити можливість і межі застосування поняття «карнавалізація» до культурних явищ сучасного світу. **Наукова новизна** роботи полягає у виявленні основних рис сучасних карнавалів та зіставленні їх з конститутивними характеристиками «класичних» карнавалів часів Середньовіччя та Ранньомодерної доби. Таке зіставлення дозволило визначити, що коректне застосування поняття «карнавалізація» відсилає передусім до протестного потенціалу «класичного» карнавалу, практично втраченого в карнавалах сучасних. Зроблено **висновки**, що сучасні карнавали можна поділити на три групи за способом їх виникнення та властивостями. Карнавали першої групи, збережені або відроджені на європейських обширах як автентичні за формальними ознаками, зберегли й поодинокі обов'язкові елементи середньовічного карнавалу. Однак загалом вони сьогодні перетворилися на комерційне видовище, в якому майже відсутня сакральна складова, а «заперечення дійсності» втратило його соціальний вимір, залишившись лише у вигляді онтологічного скасування буденності. Карнавали другої групи, пересажені колоністами з Європи на чужий ґрунт, змішалися з автохтонними місцевими традиціями. Такий симбіоз сприяв відродженню їх сакрального складника у місцевих формах. Карнавали третьої групи – «запозичені» – є театралізованою спробою копіювання «чужого», в якій сакральні засновки свята цілковито відсутні. Однак присутнє інше – вкрай важливе сьогодні: діалог культур. Сучасний карнавал зберіг протестний потенціал виключно у формах екзистенційно-діонісійського протесту, втративши соціальний його вимір.

Ключові слова: карнавал, масові свята, карнавалізація, сакральне, культурні зміни.

Куцак Светлана Анатольевна, ассистент кафедры ивент-менеджмента и индустрии досуга Киевского национального университета культуры и искусств

Карнавал как явление праздничной культуры в современном мире

Цель работы – выявить специфические признаки современного карнавала как явления праздничной культуры в глобализирующемся мире. В последнее время состояние современной культуры характеризуется как кризисное, симптомом чего называют ее «карнавалізацію». Вместе с тем современный карнавал остается явлением не исследованным. **Методология** исследования заключается в применении фактографического, сравнительного и историко-логического методов. Указанный подход позволяет на почве фактографического анализа и сопоставления самых известных современных карнавалов мира, выявить их общие признаки и различия, осуществить типологизацию, выделить особенности каждой из выявленных групп, а также определить возможность и пределы применения понятия «карнавалізація» к культурным явлениям современного мира. **Научная новизна** работы заключается в выявлении основных черт современных карнавалов и сопоставлении их с конститутивными характеристиками «классических» карнавалов времен Средневековья и раннего модерна. Такое сопоставление позволило определить, что корректное применение понятия «карнавалізація» отсылает, прежде всего, к протестному потенциалу «классического» карнавала, практически утраченного в карнавалах современных. Сделаны **выводы**, что современные карнавалы можно разделить на три группы по способу их возникновения и свойствам. Карнавалы первой группы, сохраненные или возрожденные на европейских просторах как аутентичные по формальным признакам, сохранили и отдельные обязательные элементы средневекового. Однако в целом они сегодня превратились в коммерческое зрелище, в котором почти отсутствует сакральная составляющая, а «отрицание действительности» потеряло его социальное измерение, оставшись лишь в виде онтологической отмены обыденности. Карнавалы второй группы, пересаженные колонистами из Европы на чужую почву, слились с автохтонными местными традициями. Такой симбиоз способствовал возрождению их сакральной составляющей в местных формах. Карнавалы третьей группы – «заимствованные» – являются театралізованной попыткой копирования «чужого», в которой сакральные предпосылки праздника полностью отсутствуют. Однако присутствует другое

– крайне важное сегодня: диалог культур. Современный карнавал сохранил протестный потенциал исключительно в формах экзистенциально-дионисийского протеста, потеряв социальное его измерение.

Ключевые слова: карнавал, массовые праздники, карнавализация, сакральное, культурные перемены.

Kutsak Svitlana, assistant of the Department of Management and Leisure Industry Kiev National University of Culture and Arts

Carnival as a phenomenon of festive culture in the modern world

The purpose of the article is to identify the specific features of the modern carnival as a phenomenon of festive culture in a globalizing world. Recently, the state of modern culture has been characterized as a crisis, a symptom of which is called its «carnivalization». However, the modern carnival remains a phenomenon not explored. **The methodology** consists of applying factual, comparative, and historical-logical methods. This approach makes it possible, on the basis of factual analysis and comparison of the most famous contemporary carnivals of the world, to identify their common features and differences, to carry out their typology, to identify the particular carnivals of each identified groups, and also to determine the possibility and limits of applying the concept of «carnivalization» to contemporary cultural phenomena of the world. **The scientific novelty** of the work consists in identifying the main features of modern carnivals and comparing them with the constitutive characteristics of the «classic» carnivals of the Middle Ages and the early moderns. Such a comparison allowed to determine that the correct application of the concept of «carnivalization» refers, first of all, to the protest potential of the «classic» carnival, which is almost lost in modern ones. **Conclusions.** It is concluded that modern carnivals can be divided into three groups according to the way they appear and properties. The carnivals of the first group, preserved or revived in European countries as authentic in accordance with formal features, also retained certain obligatory elements of the medieval. However, in general, they today turned into a commercial spectacle, in which the sacral component is almost absent, and the «denial of reality» has lost its social dimension, remaining only in the form of ontological abolition of ordinariness. Carnivals of the second group, transplanted by colonists from Europe to foreign soil, merged with indigenous local traditions. Such a symbiosis promoted the revival of their sacred component in local forms. Carnivals of the third group - «borrowed» - are a theatrical attempt to copy the «alien», in which the sacral prerequisites of the holiday are completely absent. However, there is another - very important today: the dialogue of cultures. The modern carnival has retained its protest potential exclusively in the forms of existential-Dionysian protest, having lost its social dimension.

Key words: carnival, mass holidays, carnivalization, sacred, cultural changes.

Актуальність теми дослідження. Активний поступ України на шляху ствердження себе в європейському та світовому геополітичному й соціокультурному просторі, а також ті реформаційні зусилля, які докладає українське суспільство до здійснення успішної модернізації країни, сприяють її залученню до світових глобалізаційних процесів. Відповідно посилюються впливи зовнішнього культурного середовища, глобального світу на внутрішні культурні реалії нашої країни, що актуалізує проблему дослідження сучасних культурних явищ у світі, виявлення їхніх особливостей та тенденцій подальшого розвитку.

Разом з тим, у наукових дослідженнях останніх десятиліть спостерігається поширення характеристики стану сучасної культури в цілому як кризової. І одним з визначальних симптомів такого кризового, трансгресивного її стану називають «карнавалізацію». Запроваджене в науковий обіг ще в 1960 рр. знаним у світі українським і російським літературознавцем і культурологом М.Бахтіним, це поняття використовувалося ним для означення виявлюваних у культурних феноменах і мистецьких явищах епохи Модерну ознак впливу на них середньовічного карнавалу. Однак нинішнє використання поняття відмінне від першопочаткового. Останнім часом бахтінська карнавалізація починає фігурувати в наукових дослідженнях культурологічного і в цілому соціогуманітарного спрямування як універсальний принцип аналізу, за яким у явищах не лише модерної, а й сучасної культури (і не лише її) виявляються явні чи приховані елементи, складники й властивості, притаманні феномену середньовічного і ранньомодерного карнавалу. Під таким кутом зору сучасна культура в цілому та окремі її ділянки, особливо пов'язані з дозвіллям (спортивні видовища, свята, молодіжні субкультури, туризм тощо) характеризуються як такі, що в постмодерний час набувають карнавальних рис. Лунають і аргументи на користь твердження, що карнавалізації піддається все суспільне життя: елементи карнавалу вбачають у публічній сфері, медіапросторі та комунікації, політичних промовах і заходах, науковій сфері, суспільній свідомості загалом тощо (М. А. Загібалова, Л. Лангман, К. Галтон, В. та Є. Нестерови, Т. А. Федяєва та ін. «Численні прояви карнавалізації в сучасній культурі «Феномен карнавалізації, – пише, наприклад, М. А. Загібалова, – повною мірою відображають перехідність і межовість сучасного соціокультурного стану... У цілому для сучасної соціокультурної ситуації характерною рисою є карнавалізація всіх сфер людського життя (шоу-бізнесу, спорту, релігії, політики тощо), що являє собою карнавалізацію життя – «втрату відмінностей між реальністю і видовищем» [6, 53].

Свою чергою, феномен карнавалізації культури пов'язують з культурними змінами, що відбулися під впливом властивих постмодерну ціннісних засад і постмодерного світобачення, та з того роблять висновок про перебування культури у кризовому стані. У деяких роботах так звана карнавалізація культури оголошується буквально показовим і визначальним симптомом «хаотизації культурного простору» [10, 1, 24] та «дестабілізації дезорганізації, анти нормативності» [6, 12], майже «антропологічної кризи» світової культури. При тому на другий план відходить факт дотеперішнього існування карнавалу як явища святкової культури в сучасному світі. Постає правомірне, хоч і дещо парадоксальне, запитання: якою мірою характеристика карнавалізації стосується нинішнього карнавалу (адже самий термін «карнавалізація» походить від терміну «карнавал» і семантично з ним безпосередньо пов'язаний)? Видається, що до аналізу сучасної культури з позицій виявлення її кризових ознак і характеристик карнавалізації варто чіткіше окреслити застосовувані у зв'язку з даною проблемою поняття та з'ясувати, чи не відбулося їх певної підміни чи змішування при значному розширенні (в порівнянні з бахтінським) самого поняття карнавалізація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Карнавал – особлива форма масового свята, що отримала поширення в Середньовічній та Ранньомодерній Європі, був підданий фундаментальному аналізу в працях вже згаданого М. Бахтіна, П. Берка, А. Гуревич, а також значною мірою розглядався в роботах В.Топорова в контексті дослідження сакральної компоненти в ньому як типовому масовому святі. У наукових розвідках останніх років карнавалу відведена значна увага в роботах К. Гайдукевич, С. Гуріна, С. Ховарда, Ю. Крістєвої. Водночас, слід зазначити, жодної згадки про сучасний карнавал у цих роботах, як і в тих, у яких використано термін «карнавалізація», немає. Не розглядається (і навіть не згадується) карнавал як явище сучасної культури і в роботах, присвячених аналізу масових свят, зокрема, в працях Н. Авер'янової, Т. Верейтінової, І. Гужової, Г. Карпової, М. Литвинової, А. Мазаєва, Є. Філатової та ін. А проте, карнавал як особливий різновид масового свята зберігся до сьогодні, та, поширившись усім світом, зазнав певної трансформації. Відтак виникає низка проблемних запитань. По-перше, чим, якими сутнісними ознаками вирізняється карнавал серед інших форм і видів масових свят? Вирізняється настільки, що саме його, а не будь-яких масових свят, ознаки шукають у культурних формах для діагностики кризового стану культури? І, по-друге, чи підпадає сучасний карнавал під ознаки «карнавальності», чи є він досі настільки «карнавалізованим», що його типові риси можуть виступати критерієм «культурного занепаду»? Відповіді на ці запитання і дадуть, на наш погляд, можливість судити про правомірність розширеного застосування терміну «карнавалізація» для характеристики сучасних культурних явищ.

Відтак метою цієї роботи є виявлення специфічних ознак сучасного карнавалу як явища святкової культури в глобалізованому світі. Така мета передбачає розв'язання низки завдань: на ґрунті фактографічного аналізу й зіставлення найвідоміших сучасних карнавалів світу виявити їх спільні ознаки та відмінності; типологізувати сучасні карнавали; виокремити особливості карнавалів кожної з виявлених груп; зіставити сучасні карнавали з «класичним» зразком карнавалів Середньовіччя та Ранньомодерної доби; з огляду на виявлене, визначити можливість і межі застосування поняття «карнавалізація» до культурних явищ сучасного світу.

Виклад основного матеріалу. Оскільки карнавал належить до масових свят, йому, по-перше, мають бути властиві характеристики, притаманні будь-якому масовому святку взагалі, а по-друге, й такі, що специфічні лише для нього як особливої форми масового свята. Тому для його аналізу передусім доцільно дати в систематизованому вигляді характеристики масового свята. У сучасній культурологічній літературі найбільш вдало, доволі докладно й вичерпно і, водночас, стисло таку систематизацію здійснено, на наш погляд, К.Гайдукевич у роботі «Масові свята: ретроспектива і перспектива». Спираючись на праці вітчизняних учених (З.Босик, О. Босого, О. Кісь, С.Кримського, С. Лашенко, Н.Лісюк, О. Ліманської, Т. Метельової, М. Поповича, М. Ткача, М. Чумарної, В. Ятченка) та класиків дослідження сакрального складника культури й знавців у сфері культурної антропології (Дж. Фрезера, Ф. Боаса, Б. Спенсера, Б. Малиновського, К. Леві-Строса, Л. Леві-Брюля, С. Аверинцева, М. Бахтіна, Ю. Бородая, А. Гуревича, О. Лосєва, Ю. Лотмана, В. Проппа, С.Токарева, В. Топорова, М. Еліаде), авторка виділяє наступні риси масового свята: його щільний зв'язок з такими культурними формами як міф і ритуал: «Свято як процедура оновлення-творення світу в його антропних і культурних формах і якостях, приведення його в належний вигляд – таким, за висновком багатьох сучасних науковців, є головна функція свята в усі часи і в усіх історико-культурних регіонах», – пише К. Гайдукевич [4, 35]. А, отже, свята, або його історично вихідній, архаїчній формі, що за своїми визначальними властивостями збереглася практично незмінною й у наш час, властиве: а) апелювання до якоїсь «точки відліку» (сакралізованому приводу, з якого

відбувається свято); б) тематична конотація з життєвим циклом, який відновлюється через символічний статевий акт сакральних сил у святковому ритуалі (в сучасному світі така конотація виражена сублімованою формою – підвищеним насиченням свята еротичною компонентою та символізованими діями), який (акт) «транскрибується водночас і як елемент офірування, принесення божества в жертву» [4, 36]; в) «логіка зворотності, логіка навиворіт» (за термінологією М. Бахтіна), – амбівалентність і семантична інверсія змісту й сенсу ритуальних дій, інверсованість щодо буденного життя. «Своєрідна логіка карнавальної «зворотності», «світу навиворіт», висміюючи і відкидаючи, одночасно відроджує та оновлює», – робить висновок І. Петрова [14, 187. Нарешті те, що С.Гурін назвав «тілесністю свята» [5, 110], під час якого виняткового значення набуває людське тіло – і як зовнішнє уособлення (символізація) хтонічних сил, і як елемент того, на що перетворюються учасники свята, – єдиного колективного цілого. Такі об'єднувальні, консолідовувальні властивості свята додають йому ще одного визначення, сформульованого Г. Карповою: «свято як феномен певної культури і найважливіший соціальний інститут виступає ресурсом родоплемінної ідентичності і внутрішньогрупової згуртованості доіндустріального суспільства...» [8, 22]. І не лише доіндустріального, маємо додати ми, – такі властивості свята зберігаються й у наш час. У підсумку, цитуючи вже згадану К. Гайдукевич, висновуємо: «до конститутивних рис свята в архаїчні, давньосхідні, античні, середньовічні і ренесансні часи належать: сходження до онтологічних й zarazом антропних основ буття, повернення до джерел світобудови – встановлення й ствердження належного, «вихідного» стану світу; зв'язок усіх часів і переплетення їх з вічністю; інверсованість усіх зв'язків як передумова повернення й катарсичного очищення; ритм і повтор як визначальні засоби досягнення належного стану буття» [5, 40]. При тому відзначена інверсованість містить у собі два значущі моменти, а саме: амбівалентність символіки (заперечення й ствердження одного й того ж, проникнення одне в одне смерті й народження, «верзу» й «низу», офірування, принесення в жертву самого сакрального) і наявність у святковому дійстві нисхідної, критичної лінії та лінії ствердження, висхідної, які можуть бути як об'єднані в амбівалентній символіці, так і існувати у відмінних формах з різною символікою. Що ж вирізняє карнавал з-поміж іншими видами й типами масових свят?

Як впливає зі здійсненого М. Бахтіним [1; 2;], а також П. Берком [3] аналізу карнавалу, усі відзначені щодо масових свят риси властиві й карнавалу, принаймні його середньовічній і ранньомодерній формі. Особливо ж значущими, конститутивними дня нього за М. М. Бахтіним, є мотиви відродження й оновлення, заперечення існуючого та інверсивна логіка, на якій він зосереджує основну увагу. «Карнавал ... це особливий стан усього світу, його відродження і оновлення, до якого всі причетні. ...Інші середньовічні свята карнавального типу були в тих чи інших відношеннях обмеженими і втілювали в собі ідею карнавалу в менш повному і чистому вигляді; однак і в них вона була присутня і жваво відчувалася як тимчасовий вихід за межі звичайного (офіційного) ладу життя» [2, 11]. Відтак, як зазначає П. Берк та доводить це, спираючись на історичні факти, і карнавал у цілому, який перебував в опозиції до чинного світу і світопорядку, а отже був заряджений латентним протестним потенціалом, і один з елементів карнавалу – ритуал «шаріварі» (ритуал висловлення ворожого ставлення спільноти до осіб, які вийшли за межі загальноприйнятих норм, що виконував функцію соціального контролю [3, 214-215]) міг переростати й часом переростав у справжні акції протесту, непокори й навіть повстання.

Як доводить П. Гурін, у концепції карнавалу М. Бахтіна невинувато, на його думку, висувається на перший план і навіть абсолютизується протестна, «низхідна частина траєкторії руху, пов'язана з дезінтеграцією, деструкцією, деконструкцією, десакралізацією», натомість зв'язок цього свята з сакральними засновками практично ігнорується, «сакральне скасовується» [5]. Однак здійснене М. Бахтіним зміщення акцентів з «позитивного» складника карнавального дійства, в якому встановлюється й зреалізовується зв'язок профанного й сакрального, нинішнього й позачасового, поточного часу й «першочасу», на складник «негативний», протестний, на наш погляд, є не випадковим, а цілковито виправданим, принаймні з огляду на неспростовні історичні факти, коли деструктивний складник святкового дійства набував реальності справжнього повстання. Є сенс вважати, що таке переважання «десакралізації» й «деструкції» реальності над її сакральним відродженням, уособлюване гротескним світом навиворіт, загальною й наскрізною інверсованістю, і є специфічною ознакою карнавалу як особливого виду масового свята.

Сьогодні карнавали проводяться у більшості країн світу. Переважна більшість з них проходять у традиційний для «класичного» карнавалу період – з середини зими або наприкінці її (у лютому – на початку березня). За способом свого виникнення і, як побачимо далі, за властивими їм рисами, карнавали світу можна поділити на три групи: 1. автентичні європейські, що наслідують

європейську традицію, хоча деякі з них після довгої перерви відновлені вже як суто світські розважальні заходи; 2. карнавали, привнесені з Європи в інші країни світу колоністами та переселенцями; 3. «наслідувальні карнавали», доволі недавно запозичені країнами від інших народів світу, як-от карибський карнавал у Ноттінг-Гілі (Лондон, Велика Британія, відбувається влітку, починаючи з 1966 р.) та карнавал самби («Асакуса Самба») й карибський карнавал у Токіо (Японія).

Серед європейських особливо відомими є: Венеціанський карнавал (Італія), що з перервою на 200 років (відновлений у 1980 р.) зберігся з часів Середньовіччя, а витоки його сягають римських Сатурналій. Вперше згадка про карнавал у Венеції зустрічається ще в 1094 р., а в 1296 р. сенат Венеціанської республіки офіційно оголосив день перед Великим постом святковим.

Карнавал у Ніцці (Франція) відомий з 1294 р., коли він вперше був проведений з ініціативи герцога Анрі Анжуйського. З 1876 р карнавал набув свої особливості – дії під назвою «битва квітів». У наші дні він триває 2 тижні й вражає своїм розмахом.

Офіційне проведення карнавалу в Кельні (Німеччина) було затверджене міською владою в 1823 р. Особливістю його історії те, що, започаткований тут ще в часи пізньої античності римськими легіонерами у вигляді Сатурналій, у Середні віки карнавал у Кельні був заборонений. Лише в 1800 р. заборону було знято. З того часу він відбувався щорічно, за винятком періоду Другої світової війни. У щоденних костюмованих балах і вуличних ходах беруть участь усі мешканці міста, окрім медиків і поліцейських. Розпочинається свято з так званого «бабиного четверга» (і рівно об 11 годині 11 хвилин) – дня, коли жінкам дозволено геть усе: чіплятися до перехожих, «полювати за чоловіками»..

Карнавал у Бінше (Бельгія) веде свій родовід з 1394 р., триває 3 дні й має свої «родзинки» – власного головного персонажа Жіля, або, радше багатьох Жілів – по одному на кожен карнавальну асоціацію, який проганяє зиму, та день (другий день карнавалу), коли повну «владу» отримує молодь. В останній день карнавалу Жілі збираються разом та проводять спільну ходу, кидаючи в натовп апельсини, спіймати такий апельсин – значить забезпечити собі вдачу на цілий рік.

Карнавал Фастнахт у Базелі (Швейцарія) – триденне свято в традиціях Середньовіччя, що веде свій родовід з XVI ст. Його ще називають масляним карнавалом. На відміну від інших карнавалів, базельський проводиться у перший тиждень Великого посту. У Середні віки основною розвагою цього карнавалу були лицарські турніри і костюмована хода, організована міською гільдіями і ремісниками. Нині його зміст дуже відрізняється від тогочасного. Участь у святі беруть геть усі мешканці міста, вбрані у костюми королів, магів, магічних істот відьом, чортів, демонів, персонажів казок та легенд, а також тварин.

Серед карнавалів другої групи слід назвати вже згаданий Марді Гра (Новий Орлеан, США), основна частина якого проходить за день до початку католицького Великого посту. Особливістю карнавалу є принципова відсутність концепції, що робить його одним з найбільш непередбачуваних карнавалів у світі, та час його проведення: він мусить закінчитися рівно опівночі, ні хвилиною пізніше.

Карнавал в Оруро (Болівія) – фольклорний карнавал, що органічно наклався на стародавнє індіанське свято, що відзначалося корінним населенням в доколумбові часи й присвячувалося тоді, як і сьогодні, богині Землі (Пачамама), нині ототожнюваній з Дівою Марією, і богу підземного світу (Тіо-супу).

Наукова новизна роботи полягає у виявленні основних рис сучасних карнавалів та зіставленні їх з конститутивними характеристиками «класичних» карнавалами часів Середньовіччя та Ранньомодерної доби. Таке зіставлення дозволило здійснити типологізацію сучасних карнавалів. Дозволило воно й виявити межі та можливості застосування поняття «карнавалізація» в дослідженнях явищ сучасної культури. Коректне застосування поняття «карнавалізація» відсилає передусім до протестного потенціалу «класичного» карнавалу, практично втраченого в сучасних карнавалах.

Висновки. Специфічною ознакою карнавалу як особливого виду масового свята, на відміну від інших видів свят, є переважання «десакралізації» й «деструкції» реальності над її сакральним відродженням, уособлюване гротескним світом навиворіт, загальною й наскрізною інверсованістю. Якщо для масових свят загалом властиве «онтологічне заперечення» реальності поєднане з її оновленням і, таким чином, новим ствердженням, то в карнавалі в структурі самого «онтологічне заперечення» переважає деструкція, що спричиняє й наявність у ньому латентного соціально-протестного потенціалу.

Здійснений огляд сучасних карнавалів та зіставлення їх з «класичними» карнавалами часів Середньовіччя та Ранньомодерної доби дає можливість побачити, що сучасні карнавали, належні до першої групи, збережені або відроджені на європейських обширах як автентичні за формальними ознаками, зберегли й поодинокі обов'язкові елементи середньовічного карнавалу. Однак загалом

європейські карнавали сьогодні перетворилися передусім на комерційне видовище, в якому майже відсутня сакральна складова, а «заперечення дійсності» втратило його соціальний вимір, залишившись хіба що у вигляді онтологічного скасування протиставлення буденності.

Водночас карнавали другої групи, пересаджені на чужий ґрунт, злилися з автохтонними місцевими традиціями й цей симбіоз дивовижним чином – за всієї нинішньої комерціалізованості свята – сприяв відродженню його сакрального складника у місцевих формах. За визначенням Шарін Тайлор, зробленим щодо карнавалів за межами Європи, сучасні практики карнавалу «закорінено в практиках наших предків» – місцевого населення.

Натомість карнавали третьої групи – це весела й цілком світська та театралізована спроба запозичення у формі копіювання, в якій сакральні засновки свята цілковито відсутні. Однак присутнє інше – вкрай важливе сьогодні: діалог культур.

Відтак, якщо ж під карнавалізацією якогось явища розуміти латентний протестний потенціал, то сучасний карнавал зберіг його виключно у формах екзистенційно-діонісійського протесту, втративши соціальний його вимір.

Література

1. Бахтин М. М. Дополнения и изменения к «Рабле». Вопросы философии. 1992. № 1. С. 115-134.
2. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. 2-е изд. М. : Худож. лит., 1990. 543 с.
3. Берк П. Популярна культура в ранньомодерній Європі / Ред. О. Гриценко. К. : УЦКД, 2001. 376 с.
4. Гайдукевич К. А. Масові свята : ретроспектива і перспектива. Культурно-дозвілєва діяльність у сучасному світі : колективна монографія. – Київ : Видавництво ЛІРА, 2017. С. 28-47.
5. Гурин С. П. Концепция карнавала М. Бахтина и теория архаического праздника В. Топорова. Топос: літературно-філософський журнал. URL: <http://www.topos.ru/article/ontologicheskie-progulki/konceptsiya-karnavala-m-bahtina-i-teoriya-arhaicheskogo-prazdnika-v> (дата звернення: 01.02.2019).
6. Загибалова М. А. Антропологический аспект границы в современной культуре: карнавалізація и неонмадизм. Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. Тула, 2012. С. 50-57.
7. Карапетян Э. С. Феномен Версальських праздників в епоху Людовика XIV. Вестник МГУКИ, 2015. № 2(64). С. 253-257.
8. Карпова Г. Г. Праздник в контексте социальных изменений : автореф. дис. ...канд. социолог. наук. : спец. 22.00.06. Саратов, 2001. 24 с.
9. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог и роман. Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму / Пер. с франц. М. : ИГ Прогресс, 2000. С. 427-457.
10. Мальцева О. В. Модуси сміху в соціокультурній динаміці. Автореф. ...дис.. д.філос.н. спец. 09.00.03. Д., 2018. 38 с.
11. Махлин В. Л. «Невидимый миру смех». Карнавальная анатомия Нового средневековья. Бахтинский сборник II. Бахтин между Россией и Западом. М. : Худож. лит., 1991. С. 162-186.
12. Метельова Т. О. Людина в історії: пошук системних закономірностей. К.: Українська книга, 2002. 448 с.
13. Петрова І. В. Святкова культура в епоху Середньовіччя. Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації : тези доповідей IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 27-28 квіт., 2017 р. В 2 ч. Ч.1. К., 2017. С.187-191.
14. Петрова І. В. Становлення та розвиток дозвілля як культурного явища в епоху середньовіччя. Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. Зб. наук. праць. Вип. 24, 2009. С.212-219.
15. Alienation and the Carnivalization of Society (Routledge Studies in Social and Political Thought) by Jerome Braun, Lauren Langman. Routledge, 2012. 193 p.
16. Curley С. А. Brief History of Carnival in the Caribbean. Tripsavvy. URL: <https://www.tripsavvy.com/brief-history-carnival-in-caribbean-1488004> (дата звернення: 06.02.2019).

References

1. Bakhtin M. M. (1992). Dopolneniya i izmeneniya k «Rable». Voprosy filosofii. № 1. 115-134. [in Russian].
2. Bakhtin M. M. (1990). Tvorchestvo Fransua Rable i narodnaya kul'tura srednevekov'ya i Rennessansa. 2-ye izd. M. : Khudozh. lit. [in Russian].
3. Berk P. (2001). Populyarna kultura v rannomoderniy Evropi / Red. O. Gritsenko. K. : UTSKD. [in Ukrainian].
4. Haydukevych K. A. (2017). Masovi svyata : retrospektyva i perspektyva. Kulturno-dozvillyeva diyalnist u suchasnomu sviti : kolektyvna monohrafiya. K. : Vydavnytstvo LIRA. 28-47 [in Ukrainian].
5. Gurin S. P. (2000). Marginal'naya antropologiya. Saratov : Izd. tsentr SGSEU [in Russian].
6. Zagibalova M. A. (2012). Antropologicheskiy aspekt granitsy v sovremennoy kul'ture: karnavalizatsiya i neonomadizm. Izvestiya Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta. Gumanitarnyye nauki. Tula. 50-57 [in Russian].

7. Karapetyan E. S. (2015). Fenomen Versal's'kikh prazdnikov v yepokhu Lyudovika XIV. Vestnik MGUKI. issue 2 (64). 253-257 [in Russian].
8. Karpova G. G. (2001). Prazdnik v kontekste sotsial'nykh izmeneniy : avtoref. dis. ...kand. sotsiolog. nauk. : spets. 22.00.06. Saratov [in Russian].
9. Kristeva Yu. (2000). Bakhtin, slovo, dialog i roman. Frantsuzskaya semiotika: Ot strukturalizma k poststrukturalizmu / Per. s frants. M. : IG Progress. 427-457 [in Russian].
10. Maltseva O. V. (2018). Modusi smikhu v sotsiokulturniy dinamitsi. Avtoref. ...dis.. d.filos.n. spets. 09.00.03. D. [in Ukrainian].
11. Makhlin V. L. (1991). «Nevidimyy miru smekh». Karnaval'naya anatomiya Novogo srednevekov'ya. Bakhtinskiy sbornik II. Bakhtin mezhdou Rossiyey i Zapadom. M. : Khudozh. lit. 162-186 [in Russian].
12. Metelyova T. O. (2002). Lyudyna v istoriyi: poshuk systemnykh zakonmironostey. K.: Ukrayinska knyha., 448 s. [in Ukrainian].
13. Petrova I. V. (2017). Svyatkova kultura v epokhu Serednovichchya. Hostynnist, servis, turyzm: dosvid, problemy, innovatsiyi : tezy dopovidey IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Vol. K. 187-191. [in Ukrainian].
14. Petrova I. V. (2009). Stanovlennya ta rozvytok dozvillya yak kulturnoho yavyscha v epokhu serednovichchya. Aktualni filosofski ta kulturolohichni problemy suchasnosti. Zb. nauk. prats. issue. 212-219. [in Ukrainian].
15. Alienation and the Carnivalization of Society (Routledge Studies in Social and Political Thought) by Jerome Braun, Lauren Langman. Routledge, 2012.
16. Curley C. A. Brief History of Carnival in the Caribbean. Tripsavvy. Retrieved from <https://www.tripsavvy.com/brief-history-carnival-in-caribbean-1488004> (дата звернення: 06.02.2019).

Стаття надійшла до редакції 23.11.2018 р.

УДК 008. 316

Олійник Оксана Миколаївна,
викладач кафедри готельно-ресторанного
і туристичного бізнесу
Київського національного університету
культури і мистецтв
ORCID 0000-0002-4687-2408
oksana_oliinyk@ukr.net

МІСТО ТА ІДЕНТИЧНІСТЬ: У ПОШУКАХ САМОВИЗНАЧЕННЯ

Мета – проаналізувати сутність та основні умови формування міської ідентичності як взаємозалежного від культурно-комунікативного простору міста та самовизначення містянина феномена. **Методологія** дослідження ґрунтується на використанні культурологічного, антропологічного та інтегрального підходів. Така міждисциплінарна методологія дала змогу виявити основні ціннісно-сміслові та змістовно-структурні константи формування міської ідентичності. Додавання бібліографічного методу уможливило інвентаризацію попередніх наукових здобутків. **Наукова новизна** полягає у визначенні міської ідентичності як взаємозалежного від культурно-комунікативного простору міста та особливо від самовизначення містянина феномена, позаяк саме від жителів міста залежить його образ і ідентичність. **Висновки.** Культурно-комунікативна інфраструктура міського простору визначає особливості соціокультурного середовища існування людини, впливаючи на умови її життя, спілкування, особливості поведінки, на вибір пріоритетів тощо, спрямовуючи культурно-духовну ідентифікацію людини у відповідне русло. Її суб'єктивне світосприйняття формує образ міста відповідно до особистих інтересів, асоціацій, переконань. Отже, ідентичністю міста можна назвати те, як містяни розуміють і сприймають своє місто та ідентифікують себе з ним. При цьому антропологічний чинник є визначальним у формуванні будь-якого культурного простору, а відтак саме від жителів міста залежить образ міста і його ідентичність. Завдяки погодженості ідентифікацій місто стає таким, що відповідає потребам людини, особливо екзистенційним, стає «рідним» і сприймається як потенційно безпечне середовище.

Ключові слова: міська ідентичність, ідентифікація, місто, містянин, культурно-комунікативний простір.

Олейник Оксана Николаевна, преподаватель кафедры гостинично-ресторанного и туристического бизнеса Киевского национального университета культуры и искусств

Город и идентичность: в поисках самоопределения